
Nordiske Udkast

Tidsskrift for kritisk samfundsforskning – Årgang 51, nr. 2

Forskningsetiske implikationer i undersøgelser af pædagogiske indsatser for børn og unge

At forske i spændingsfeltet mellem gode argumenter og godhedsargumenter

Pernelle Rose Hansen

Ph.D., adjunkt ved Institut for Sociologi og Socialt Arbejde på AAU.

Anne Suhr

Ph.D., Adjunkt ved Afdelingen for Opvækst, Trivsel og Læring, Videreuddannelsen, Københavns Professionshøjskole.

Resume

Artiklen retter et fokus på de forskningsetiske implikationer, der knytter sig til at forske i et genstandsfelt, der er præget af gode intentioner, møder positive holdninger i samfundet og har stor politisk opbakning. Vi undersøger, hvilke etiske dilemmaer der kommer til syne i udforskningen af de gode intentioner, der knytter sig til omsorgsarbejdet i indsatser for børn. Det empiriske grundlag er baseret på vores respektive ph.d.-afhandlinger, hvor vi på forskellig vis har arbejdet kvalitativt med at undersøge grundlæggende antagelser bag etablering af sorg- og skilsmissegrupper for børn på danske skoler. Vores forskning viser de dilemmaer, der kommer til syne, når man undersøger pædagogiske samtalegruppeindsatser for børn, der bygger på godhedsargumenter. Der opstår nogle etiske udfordringer, når vi som forskere befinder vi os i spændingsfeltet mellem professionelles gode intentioner om, hvad der er bedst for børn og børnenes egne perspektiver på deres liv med sorg eller skilsmisse. Vi drøfter derfor, hvilke forskningsetiske implikationer der opstår, når man som forsker træder ind i et felt, hvor "godhed" bruges som argument for uanfægtelige sandheder, som ingen kan være imod eller uenige i. Her har vi fundet inspiration i Pettersvold og Østrem's (2012) begreb om godhedsmagt.

Nøgleord:

godhedsmagt, godhedsargumenter, forskningsetik, samtalegrupper, pædagogiske indsatser.

Introduktion

I følgende artikel sætter vi fokus på de forskningsetiske dilemmaer, der kan komme til syne, når man som forsker undersøger et felt, der er præget af det Pettersvold & Østrem (2012) kalder for godhedsmagt. Godhedsmagt kan opstå, når intentionen om at hjælpe børn og unge ikke tager højde for deres egne perspektiver på behov for støtte. At hjælpe børn og unge, der har det svært, taler ind i et eksistentiel grundvilkår, hvor vi yder omsorg for den anden (Winther-Lindqvist, 2023). Det er medmenneskeligt at tage ansvar og at ville hjælpe som det mest naturlige i verden, når vi møder et andet menneske, der er i nød. Det er noget, vi alle – på forskellige måder – har erfaringer med i livet. Man kan sige, at ønsket om at yde omsorg og gøre godt er en stor gestus (Pettersvold & Østrem, 2012; Loga, 2003). Den gode intention eller de gode gerninger uanset om den manifesterer sig som en hjælpende hånd, en velvillig gestus eller en dedikation til at hjælpe børn i f.eks. sorg eller skilsmisse kan anskues som en hjørnesten i det at være menneske.

I nærværende artikel stiller vi skarpt på, hvordan vi som forskere står over for etiske dilemmaer, når vi træder ind i et felt præget af grundlæggende antagelser om, at det altid er godt at hjælpe børn til at sætte ord på deres svære følelser i forbindelse med forældres skilsmisse, sygdom eller død. Disse antagelser, som Pettersvold og Østrem (2012) kalder for uanfægtelige sandheder, kan være svære at udfordre eller være uenige i. Vi fokuserer på det spændingsfelt, man som forsker kan stå i, når man undersøger et felt præget af godhedsargumenter, hvor intentionen om at hjælpe børn og unge i svære livssituationer er central. Godhedsargumenter er nærmest uangribelige, da kritik eller uenighed kan opfattes som modstand mod intentionen om at ville det bedste for alle (børn). I mange tilfælde bliver der anvendt godhedsargumenter af NGO'er og (sorg)gruppeledere på skoler i forsøget på at hjælpe børn og unge, der potentielt kan være i mistro. Intentionen om at etablere indsatser er ofte præget af godhedsargumenter, grundet det indiskutable gode og omsorgsfulde ønske om at sikre børn og unge bedre trivsel (Rose & Suhr, 2023; Rose, 2020; Rose & Ness, 2023; Suhr, 2021). Derfor kan man som forsker komme til at stå i nogle etiske dilemmaer, da det kan være svært at anfægte, undersøge eller udfordre godhedsargumenter (da de per definition er positive), og det skaber en form for immunitet mod (uønsket) kritik. Altså en form for 'godhedsmagt' (Loga, 2003; Pettersvold & Østrem, 2012). Hensigten med artiklen er således at rette en opmærksomhed mod de forskningsetiske dilemmaer, der knytter sig til det hegemoni, der præger de pædagogiske indsatser for børn i sorg eller skilsmisse i skolen. Dette spændingsfelt taler ind i komplekse magtperspektiver, som påvirker og udfordrer vores forskningsposition. På den ene side kommer vi som forskere med en åben

indstilling til det felt, vi ønsker at undersøge, og på den anden side opdager vi, hvordan dominerende (voksenstyrede og professionelle) grundlæggende antagelser er med til at informere og præge disse pædagogiske indsatser (Rose & Winther-Lindqvist, 2021). Ved at forske i et felt med dominerende overbevisninger om, at skolebaserede gruppetilbud er den bedste måde at hjælpe børn i svære livssituationer, risikerer vi som forskere at blive indfiltret i denne magtstruktur, der potentielt både kan påvirke vores forskningstilgange og fund. Endvidere kan indtagelsen af en kritisk forskerposition ligeledes rumme et særligt magtaspekt, der potentielt kan skabe nogle etiske dilemmaer. Forskerens forforståelser af feltet samt valg af teoretiske tilgange kan lede til, at der fokuseres på bestemte (problematisk) områder, hvilket ligeledes kan have indflydelse på forskningens retning og resultater (Haavind, 2001; Richardson, 1996). Vi ønsker derfor at udfolde vores mikro- og makroetiske overvejelser og vise, hvordan vi har forholdt os til de forskningsetiske dilemmaer undervejs i processen. Artiklen undersøger: Hvilke dilemmaer kommer til syne i forskningsarbejdet i undersøgelser af professionelle indsatser for børn og unge præget af godhedsargumenter? Samt hvordan man som forsker kan navigere i spændingsfeltet mellem gode argumenter og godhedsargumenter?

Implementering af skolebaserede samtalegrupper i Danmark

I Danmark strækker erfaringerne sig med samtalegrupper i skolen over de to seneste årtier. Her etablerede Kræftens Bekæmpelse (KB) nationale sorggrupper, under projekt OmSorg, for børn, der havde oplevet tabet af en søskende eller en forælder (Dencker, 2008, 2012; Rose & Suhr, 2023). I 2014 initierede den danske nonprofitorganisation Center For Familieudvikling (CFF) i samarbejde med Egmont Fonden projektet "Delebørn – hele børn", hvor samtalegrupper blev etableret for børn med skilte forældre inden for skolens rammer (Center For Familieudvikling, 2014). Projektet blev implementeret på 30 skoler fordelt over tre forskelligt geografisk placerede kommuner i Danmark (Center For Familieudvikling, 2014). Samtalegrupper for børn med skilte forældre har trukket på erfaringerne fra arbejdet med sorggrupper på danske skoler med det formål at styrke børnenes generelle trivsel og modvirke ensomhed (Center For Familieudvikling, 2014; Dencker, 2012). CFF har som overordnet mål at fremme trygge familierelationer i danske familier, og indsatsens mål i samtalegrupperne er specifikt rettet mod at hjælpe børn i skilsmisse med at opnå bedre livsvilkår (Center For Familieudvikling, 2020). Formålet med disse pædagogiske indsatser er, at børn og unge skal lære at håndtere deres følelsesliv i institutionelle sammenhænge (se også Gulløv, 2016; Pedersen & Laursen, 2016; Ulvik, 2015; Ulvik & Gulbrandsen, 2015). I den forbindelse indføres der forskellige

prædefinerede metoder, der har til formål at hjælpe børnene og de unge til øget trivsel (Gulløv, 2016; Pedersen & Laursen, 2016; Ulvik, 2015). Mange af disse indsatser bygger på terapeutisk inspirerede metoder og tilgange, der oprindeligt stammer fra det klinisk psykologiske domæne (Rose, 2020; Rose & Suhr, 2023; Suhr, 2021). Flere og flere danske skoler tilbyder særlige interventionsprogrammer som f.eks. samtalegrupper for børn i sorg eller skilsmisse, når børn og familier står over for komplekse livsudfordringer som f.eks. skilsmisse og dødsfald i det nærmeste netværk. Skolerne inddrager lærere og pædagoger som centrale aktører i rollen som gruppeledere i samtalegrupperne (Rose, 2020; Suhr, 2021).

CFF, KB og organisationen Skyggebørn (2024), der udspringer af KB, har udviklet kurser og koncepter for fagfolk, primært lærere og pædagoger, der ønsker at implementere samtalegrupper og sorggrupper på skoler landet over. Fælles for både KB, CFF og Skyggebørn er, at de sælger gruppelederkursus med det formål at ruste fagpersoner til at facilitere interventionen (Center For Familieudvikling, 2024, Kræftens Bekæmpelse, 2023, Skyggebørn, 2024a, Rose, 2020, Suhr, 2021). Kurserne inkluderer undervisning i de specifikke udfordringer, som børn der har mistet og børn i skilsmisse står over for, i forhold til sorg og savn. Der lægges særligt vægt på at udvikle samtalepraksisser, organisering af samtalegruppearbejdet, rekruttering af deltagere og at klæde kommende gruppeledere på til at anvende forskellige (prædefinerede) metoder, der kan fungere som redskaber igennem gruppeforløbet (Rose & Suhr, 2023).

Teoretisk fundament

Procedural og partikularistisk forskningsetik

Det er et epistemologisk grundvilkår, at vi som forskere skal bevæge os mellem både procedural og partikularistisk forskningsetik, når vi bedriver kvalitativ forskning (Johansen, 2018). Procedural forskningsetik udmærker sig ved at følge bestemte fastlagte retningslinjer, ofte kendetegnet ved standardiserede, kontekstafhængige principper for god forskningsetisk adfærd (Johansen, 2018, s. 59). Hvorimod partikularist forskningsetik kendetegner de konkrete og kontekstafhængige vurderinger af særlige etiske problemstillinger eller dilemmaer, der viser sig i praksis gennem hele forskningsprocessen (Johansen, 2018, s. 59). De etiske dilemmaer vi møder i forskningen, opstår som beskrevet på både mikro- og makroniveau i forskningsprocessen (Brinkmann, 2010a, 2013; Carlsen, 2018; Skovdal & Cornish, 2015). Ifølge Brinkmann indskrives ethvert forskningsprojekt sig i en sociopolitisk magtretning, selvom denne magtretning ofte kan være uklar i det konkrete projekt

(Brinkmann 2010a, s. 439). I tråd med Brinkmanns betragtninger om makroetik og makroniveauer reflekterede vi over, at vores ph.d.-projekter og resultater i sidste ende hviler på os som forskere, der står relativt alene. På det mikroetiske niveau har vi begge oplevet en vis sårbarhed ved at udføre kritisk informerede undersøgelser i et felt, der rummer mange stærke interessenter, uden at vi har et større formaliseret forskningshold at støtte os til. Vi begiver os ind i et forskningsfelt præget af stærke antagelser om, hvorfor særlige indsatser kan hjælpe med at øge børn og unges trivsel. Disse grundlæggende antagelser kobler sig til det makroetiske niveau, hvor politiske forståelser af, at det er vigtigt at hjælpe børn i mistrivsel (som f.eks. børn i sorg og skilsmisse), skrives frem i den danske skolereform (Undervisningsministeriet, 2014).

I kraft af disse mikro- og makroetiske refleksioner var det både muligt for os at være åbne og nysgerrige over for de grundlæggende antagelser, der præger de pædagogiske indsatser og samtidig at stille os kritiske over for, om alle børn i sorg eller skilsmisse er en homogen gruppe, der har enslydende behov og ønsker for hjælp. Vi har derfor bevidst sat vores forforståelse i spil fra starten og insisteret på retten til at forholde os kritisk undersøgende til feltet (Rose, 2020, s. 93-97, Suhr, 2021, s. 10, 86, 99). Vi trådte således ind i forskningsfeltet som kritisk tænkende forskere, hvilket i en makroetisk kontekst indebærer magtrelationer. Disse magtrelationer har vi kontinuerligt reflekteret kritisk over ved at være åbne og undersøgende i forhold til vores individuelle forforståelser i vores forskningsprojekter (Rose, 2020, s. 93-97; Suhr, 2021, s. 10). Ifølge Einar Aadland finder etiske overvejelser og refleksioner sted i en proces, der både er relationel og dialektisk (Aadland, 2000, s. 238). Vores respektive refleksionsprocesser, både vedrørende procedurale og partikularistiske etiske perspektiver, har involveret kontinuerlige samtaler og drøftelser med informanter, vejledere, kollegaer samt særlig videnskabsetisk rådgivning fra Aarhus Universitet (personlig kommunikation, 2017, Rose, 2020; Suhr, 2021). Herunder har vi blandt andet også haft øje for, hvilke informanters ideer og/eller mål vi solidariserer os med og giver stemme til (Böttcher m.fl. 2018, s. 31). Disse perspektiver vil vi komme nærmere ind på i analysen.

Godhedsmagt og godhedsargumenter

At forholde sig kritisk og skeptisk over for "den gode intention" bliver diskuteret af to norske forskere, Pettersvold og Østrem (2012), i deres bog "*Mestre, mestre ikke: jakten på det normale barnet*". I denne bog introducerer forfatterne begreberne "godhedsmagt" og "godhedsargument", hvor de analyserer den gode intention i pædagogiske sammenhænge. Begrebet godhedsmagt knytter sig til velfærdsprofessionelles arbejde og indebærer et grundlæggende ønske om at tage vare

på eller gøre godt for andre mennesker. Men i den forbindelse kan der opstå en asymmetri mellem den gode intention – altså det gode, vi gerne vil hjælpe den anden med – og behovet for eller ønsket om, at den anden modtager hjælpen (på den måde). Godhedsmagten opstår, når vi udfører en god gerning med de bedste intentioner, men uden at tage højde for den andens behov eller perspektiver (se også Løgstrup 1956/2010). Her kan vi i princippet udøve (godheds)magt, hvis vi ikke tager hensyn til de faglige og etiske argumenter, der ligger til grund for gerningen, samt til de mennesker, vi ønsker at hjælpe.

Pettersvold og Østrem (2012) diskuterer ligeledes sondringen mellem ”godhedsargumenter” og ”gode argumenter” i forhold til initiativer og procedurer, der er implementeret blandt andet for at støtte børn i svære livssituationer. Godhedsargumenter knyttes ofte til professionelles gode intentioner om at tilbyde børn og unge særlige indsatser af velmenende karakter, der har til formål at hjælpe dem med at håndtere deres svære følelser i forbindelse med eksempelvis et tab, en sorg, en skilsmisse (Rose, 2020; Suhr, 2021). Om godhedsmagt skriver Pettersvold og Østrem følgende:

”Det vises til et overordnet formål: Man vil Det Gode for alle barn. Kritikken mot kartleggingsiveren tilbakevises med godhetsargumenter som nærmest er uangripelige. For når godhet brukes som argument, kan ingen være uenig uten samtidig å være imot det gode. Den som argumenterer med godhet, setter seg i det godes sted, som godhetens høye beskytter.” (2012, s. 19)

Den grundlæggende præmis i godhedsargumenter er, at de fremstår som uanfægtelige sandheder, da en kritik af dem ville opfattes som modstand mod *det gode*. Som følge heraf bliver godhedsargumenter i etableringen af pædagogiske indsatser betragtet som ufejlbarlige og ikke til diskussion. Det indebærer, at godhedsargumentet opfattes som uanfægteligt, og det efterlader ikke mulighed for kritisk at vurdere, om de interventioner, der tilbydes f.eks. børn og unge i sorg eller skilsmisse, også virker efter intentionen. Modsat virker gode argumenter åbne for kritik og diskussion, da de er baseret på grundige overvejelser, faglige refleksioner samt kvalitative indsigter og viden. Gode argumenter vil ofte være opbygget over tid og tage hensyn til den specifikke gruppe af mennesker, som indsatsen retter sig imod (Pettersvold & Østrem, 2012).

Pettersvold og Østrem (2012) henter deres inspiration omkring godhedsmagt fra to norske professorer, Loga (2003) og Meyer (2005), der begge arbejder med magtsperspektiver i en godhedskontekst. Meyer (2005) påpeger, at behovet for godhed

er stort og rummer en betydelig magtdimension, hvor den gode intention kan gøre kritikere magtesløse og udfordre moralen hos dem, der udviser skepsis. Dette kan resultere i, at godhedsmagten skaber en form for immunitet mod kritik og skepsis. Loga fokuserer på begrebet godhedsmagt som en værdiladet idé og på udfordringerne ved at problematisere magt, idet magt ikke kun handler om dikotomien magt/ikke magt, men ligeledes den moralske dimension god/ond (Loga, 2003, 2005). I en moralsk magtdiskurs kan det, ifølge Loga, betragtes som magtudøvelse blot at påpege et magtforhold, idet påpegningen kan gøre handlingen potentielt ond og illegitim (Loga, 2005, s. 311).

At bistå børn i sorg og familier berørt af skilsmisse udgør en omfattende appel til samfundet og fokuserer på indsatser og handlinger baseret på godhedsmagt ud fra velfærdsprofessionelles gode intentioner. Vi stod i den forbindelse over for nogle forskningsetiske dilemmaer, som viste sig at være udfordrende som forskere at håndtere, når man træder ind i et felt præget af godhedsmagt. I analyseafsnittet vil vi udfolde disse forskningsetiske perspektiver i nogle empiriske nedslag.

Metodiske overvejelser

Autoetnografisk inspireret studie

Denne artikel bygger på autoetnografisk metode, da vi er interesseret i at anvende vores egne forskningserfaringer som datakilde (Baarts, 2015, 2005; Ellis et al., 2011). Vi ønsker således at inddrage vores egne oplevelser og erfaringer om, hvilke etiske dilemmaer der kommer til syne i undersøgelsen af pædagogiske indsatser præget af godhedsmagt, som genstand for artiklen. Ifølge Baarts *er subjektivitet den eneste måde, hvorpå vi kan opnå viden om de fænomener, vi studerer* (2015, s. 169). Vi drøfter således de forskningsetiske implikationer, der kommer til syne i vores eget empiriske arbejde med vores respektive ph.d.-afhandlinger, der begge har samtalegrupper i skolen som genstandsfelt (Rose, 2020; Suhr, 2021). Dette gør vi ved at anvende nærheden til forskningsfeltet som en ressource, og forholde os reflekteret til vores egne erfaringer (Baarts, 2015; Ellis et al., 2011). Det er således muligt at betragte vores empiriske eksempler fra vores ph.d'er om samtalegrupper for børn i sorg og skilsmisse som en linse, vi kigger igennem for at sætte lys på de forskningsetiske dilemmaer, der kommer til syne i processen. Ambitionen er at give andre forskere mulighed for at hente viden og indsigter fra vores forskningsarbejde ind i deres respektive felter, der ligeledes er præget af godhedsmagt.

Mikro- og makroetiske refleksioner

“Ethics are important at all stages of qualitative research. [It] is a mistake to consider ethics as something to be dealt with solely at the design stage despite the modern requirement to seek ethical approval from universities and other institutions at this stage. [The] course of qualitative research is often unpredictable so vigilance is essential in relation to the ethical issues which can emerge at any stage in qualitative research.”
(Howitt, 2019, s. 406-407)

Videnskabelse er ikke en afsondret proces, men snarere en grundlæggende præmis, der præger hele ens undersøgelsesproces, fra tanke, over udførelse og til endt dokumentation (Kofoed & Kousholt, 2011, s. 1), f.eks. når man som forsker skriver en forskningsartikel. Etiske refleksioner og overvejelser er således præsenteret i alle stadier i forskningsprocessen, som Howitt (2019) skriver i ovenstående citat. Da kvalitativ forskning er uforudsigelig, kan etiske dilemmaer og spørgsmål komme til syne på forskellige måder, også når man mindst venter det. Det er derfor en præmis i kvalitativ forskning, at der indgår problemstillinger, der afkræver etiske refleksioner af både mikro- og makroetisk karakter (Brinkmann, 2010a; Carlsen, 2018; Suhr, 2021).

Et af de første etiske dilemmaer, vi stødte på, var de forforståelser, som prægede forskningsfeltet, da vi blev bekendt med det kursusmateriale, som gruppelederne anvender som metodisk ramme i samtalegrupperne for henholdsvis børn i sorg og i skilsmisse. Vi var begge umiddelbart kritiske over for måden, hvorpå et barn med skilte forældre eller i sorg blev portrætteret i materialet som entydigt ”offer” med negative fremskrivninger af konsekvenser for børn i sorg- eller skilsmissesituationen (Rose, 2020; Suhr, 2021). Materialerne, der anbefales til arbejdet i grupperne, fremstod ensidigt og havde implikationer for, hvordan børnene fik mulighed for at udtrykke sig og skabe mening om deres eget liv (Rose, 2020, 2021). Vi blev først og fremmest overraskede over, at børnene overordnet set blev fremskrevet som en homogen gruppe med enslydende behov. Dette satte vi os for at undersøge ved at spørge ind til denne præmis for på den måde at se, om disse antagelser også var dominerede blandt gruppelederne i samtalegrupperne. Vi forsøgte at sætte vores forforståelser i parentes ved at være opmærksomme på at stille åbne spørgsmål og forsøge at få nuancerne frem og ved at være påpasselige med at spørge ind til ligheder og forskelle. Konkret spurgte vi gruppelederne, hvordan børns forskellige og mangfoldige skilsmisse- og sorgoplevelser kom til syne i grupperne. Det er vigtigt at uddybe, at vores forforståelser på ingen måde var udtryk for sort-hvid tænkning, men et etisk dilemma, som vi forsøgte at håndtere ved at holde os åbne og nysgerrig over

for den praksis, vi blev inviteret ind i af nogle tillidsfulde informanter, der åbnede op for et forskningsfelt præget af gode intentioner (Rose, 2020; Suhr, 2021). Vi havde begge stærke indtryk af, at henholdsvis samtalegrupper for børn i sorg eller skilsmisse i skoler kan have stor betydning for mange børn, og at de forskellige aktører, der arbejder med disse konceptuelle gruppetilbud, arbejder ud fra de bedste intentioner (Rose, 2020; Suhr, 2021).

Det andet dilemma, vi stødte på i forskningsprocessen, var koblet til forståelserne af, at børn har brug for indsatser, der hjælper dem med at håndtere deres svære følelser (Gulløv, 2016; Illouz, 2007) som følge af sorgen (hvilket også gælder for børn i skilsmisse). Brinkmann problematiserer denne tendens, som han beskriver som en terapeutiseringstendens i vores samfund: *”Vi lever i en terapeutisk kultur, hvor en terapeutisk indstilling til livet og dets små og store problemer er fremherskende”* (Brinkmann, 2010, s. 20). Det var vores etiske forskningsambition at undersøge, hvorfor gruppeledere finder det vigtigt, at børn skal dele deres svære følelser med hinanden, så de kan lære at håndtere dem. Vi besluttede os for at gå på opdagelse i de grundlæggende antagelser, der kobler sig til denne agenda, ved at holde os åbne over for og nysgerrige på både de professionelle og børnenes oplevelser af dette fænomen. På den måde kan vi blive klogere på vores egne forforståelser og ligeledes få øje på de argumenter, der præger feltet. Derfor lagde vi særlig vægt på at fremhæve forskelle, nuancer og variationer i forhold til den viden, vi generede i praksis – for at vise den kompleksitet, der findes i informanternes forståelser. Det vil vi give nogle konkrete eksempler på i analysen.

Analytiske nedslagspunkter

Etiske overvejelser om anonymisering af NGO'er og informanter

Vi har haft en række etiske overvejelser med hensyn til at foretage interviews med medarbejdere fra de ikke-statslige organisationer (NGO'er), der tilbyder samtale- og sorggruppelederkurser. Herunder udfordringer med hensyn til, om det overhovedet var muligt at kunne anonymisere disse organisationer og deres medarbejdere i forskningsprojekterne. Disse overvejelser trækker på både mikro- og makroetiske dimensioner, hvilket Jacob Birkler understreger således: *”Ethical reflection always occurs based on something”* (2019, s. 154). I et forskningsetisk perspektiv kan dette ”something” i en fri oversættelse være ”noget”, der manifesterer sig gennem forskellige interesser, hensyn, rammer og betingelser, der er relevante i den specifikke kontekst og berører alle involverede parter (Suhr, 2021). På et makroetisk niveau er der almen politisk interesse for børn, der har det svært i skolen (som følge af forældes

skilsmisse, alvorlig sygdom eller død); at yde omsorg for dem og tage hensyn til deres svære livssituationer. NGO'er har interesse i at udbyde og sælge samtale- og gruppelederuddannelser, politikere har interesse i varetage sager, der har folkelig opbakning, og forskere har interesse i genstandsfeltet for akademisk udforskning. Alt sammen forhold, der i et komplekst system sammenkobler og udfordrer forskellige interesser, hensyn og betingelser. Det er det etiske landskab, vi som forskere bliver en del af, når vi træder ind i praksis, og som vi således må forholde os til (Howitt, 2019).

I den forbindelse er det et overordnet forskningsetisk ansvar, at informanterne er bekendt med, hvad de samtykker til, når de deltager i et forskningsprojekt. Det er således vores ansvar som forskere at gøre os overvejelser omkring anonymisering af informanter, hvilket er afgørende for at beskytte informanternes privatliv og sikre, at de ikke lider skade som følge af deres deltagelse (Tracy, 2011):

”Procedural ethics also suggest that research participants have a right to know the nature and potential consequences of the research—and understand that their participation is voluntary” (Tracy, 2011, s. 847).

Før vi trådte ind i forskningsfeltet, sørgede vi derfor for at følge de fastlagte retningslinjer for god forskningsetik ved både mundtligt og skriftligt at sikre informanterne fortrolighed og anonymisering. I den forbindelse hentede vi inspiration og vejledning fra universitets juridiske afdeling (Aarhus Universitet, 2024a+b). Derudover udarbejdede vi et skriv om projekterne, så praksisfeltet kunne tage stilling til deres deltagelse på et informeret grundlag. Vi udarbejdede ligeledes et informeret samtykke, som alle informanter kunne underskrive, hvis de takkede ja til at deltage i projekterne (både børn, forældre og professionelle) (Aarhus Universitet, 2024a+b). Det er vigtigt at finde en balance mellem at beskytte informanten og samtidig sikre, at forskningen forbliver meningsfuld og nyttig. Dette kræver en omhyggelig overvejelse af de specifikke omstændigheder og behov i hvert enkelt forskningsprojekt, hvor forskeren skal sikre, at informanterne har givet deres informerede samtykke til at deltage i forskningsprojektet på et oplyst grundlag, herunder den måde deres data vil blive brugt og beskyttet på (Tracy, 2011, s. 847). Vi var derfor opmærksomme på Rasmussens pointe om, at etiske overvejelser rækker ud over *praktiske problemstillinger, som informeret samtykke, anonymisering, fortrolighed og udnyttelsen af den frembragte viden* (Rasmussen, 2011, s. 11).

Inden for feltet af sorg- og samtalegrupper har de store NGO'er stærkt forankrede medieapparater, hvor de træder frem i offentligheden gennem forskellige kanaler såsom kronikker, kurser, seminarer, tv-dokumentarer og interviews, der fokuserer på børns sorg og sorggrupper både inden for og uden for skolens regi (Rose, 2020, Suhr,

2021). Denne synlighed gør det ekstremt udfordrende, næsten umuligt, at opretholde anonymiteten af både informanter fra NGO'er og selve NGO'erne i forskningsinterviews, da visse medarbejdere deltager i debatter og PR-aktiviteter under personlige repræsentationer (Suhr, 2021, s. 115), hvilket skaber et etisk dilemma, hvor hensynet til individets anonymitet og fortrolighed må afvejes mod behovet for forskningsadgang.

Drøftelser med både informanter, vejledere, kollegaer og personale i afdelingen for videnskabsetisk rådgivning¹ via Aarhus Universitet var en del af den etiske refleksionsproces i forbindelse med dette tema. På baggrund af disse drøftelser blev proceduren med overvejelser om pseudonymisering indskrevet i de informerede samtykkeerklæringer (Suhr, 2021, s. 303-304). Begge NGO-organisationer valgte at deltage, uden at der skulle tilstræbes anonymisering af organisationerne. Og på trods af de nævnte udfordringer påpegede de pågældende informanter, at de på individniveau ikke havde behov for anonymisering. Selvom informanterne fra NGO'erne ikke ønskede anonymisering, blev der af etiske årsager foretaget en pseudonymisering, hvorved deres navne blev undladt i det empiriske materiale, og de blev tildelt identifikationsnumre som andre anonymiserede informanter (Suhr, 2021, s. 303-304).

I forbindelse med et forskningsinterview opstod et partikulært etisk dilemma (Johansen, 2018, s. 59), hvor en informant i forbindelse med planlægning af interviewet efter forudgående dialog om anonymisering atter nævnte, at anonymisering ikke var nødvendig, da vedkommendes medvirken i forskningsprojektet antageligt vil kunne støtte op om budskabet om sorggruppers positive indvirkning på børn. Denne situation illustrerer flere etiske kompleksiteter. Overordnet set fremkommer et etisk perspektiv, der berører, hvorvidt informanten har forstået forskningsinterviewets karakter (Brinkmann, 2012; Kvale & Brinkmann, 2008) i forhold til andre former for interviews såsom dem, der sigter mod at fremme opmærksomhed omkring sorggrupper som et tilbud til børn. Forskningsinterviewet gennemgår derimod en analytisk proces og ender ikke nødvendigvis med konklusioner, der støtter informanternes egne formål eller interesser (Kvale & Brinkmann, 2008). Dette perspektiv rejser etiske overvejelser om, hvorvidt både den mundtlige og skriftlige kommunikation med informanten har været tilstrækkelig klar og tydelig mht. forskningsinterviewets karakter og implikationer.

¹<https://medarbejdere.au.dk/administration/forskning-talent/ansvarligforskningspraksis/raadgivere-og-udvalg/>

Der rejser sig også et andet etisk perspektiv, i forhold til, at informanten synes at have en interesse i at bruge sin deltagelse i forskningsinterviewet som en platform til at fremme udbredelsen af sorggrupper. Dette kan tolkes som en implicit forventning om, at forskeren vil nå frem til en konklusion, der i sagens natur støtter informantens interesser og gode intentioner om at hjælpe børn i udsatte positioner. Vi mener, at dette eksempel bidrager til at adressere den komplekse dynamik af magtforholdet mellem forskere og informanter i kvalitative forskningsinterviews (Brinkmann, 2012; Kvale & Brinkmann, 2008). Magtens indflydelse kan manifestere sig i forskellige former under interviews, hvor opmærksomhed ofte rettes mod forskerens position og indflydelse (såsom styring af samtalen, valg af spørgsmål, fortolkning af svar og forskerens egen autoritet inden for feltet) (Brinkmann, 2012; Kvale & Brinkmann, 2008). På trods af den traditionelle opfattelse af forskeren som den dominerende aktør, kan informanter også yde en betydelig indflydelse, der er væsentlig at få adresseret i konteksten. Med afsæt i det ovenstående empiriske eksempel kan man se, hvordan en informants magt i et forskningsinterview også kan komme i spil og kan være langt mere nuanceret end umiddelbart antaget.

I den konkrete situation blev de etiske perspektiver håndteret ved, at forskellen mellem forskningsinterviews og f.eks. avisinterviews blev drøftet, hvor det blev præciseret, at man som forsker bearbejder interview med teoretiske analyser, hvilket ikke nødvendigvis kan konkludere perspektiver, der understøtter informantens personlige interesser. Dette blev drøftet som en del af den informerede samtykkeproces (Suhr, 2021 s. 116). Alle informanter i projektet om sorggrupper i skolen blev informeret om deres ret til at gennemlæse det transskriberede interview samt om forskerens mulighed for at markere og udelade potentielt følsomme personoplysninger. Informanterne blev også oplyst om deres ret til at bede om at udelade bestemte passager eller helt tilbagekalde deres samtykke. Denne ret blev fremhævet ved afslutningen af hvert interview, og alle fik tilsendt de transskriberede interviews med mulighed for kommentering (jf. partikularistisk forskningsetik).

I projektet om samtalegrupper for børn med skilte forældre anvendtes der skriftligt materiale fra NGO'en, der ligger tilgængeligt på hjemmesiden (Center For Familieudvikling, 2020). Desuden indgik kursusmaterialet, som grupelederne får udleveret, når de har deltaget i grupelederkurset fra den pågældende NGO, i analyserne. I relation til NGO'en var der således ikke tale om personer som informanter, men om dokumentanalyse af udgivet materiale samt en offentlig hjemmeside, der ligger tilgængelig for alle (Rose, 2020).

Når børns stemmer ikke bliver hørt

Et dilemma, der kom til syne i skilsmissegrupperne, var at børnene ikke altid blev lyttet til af de professionelle. Det kan være, at de blev overhørt, underkendt, eller at deres oplevelser ikke blev taget i betragtning. Dette stillede sig som et forskningsetisk dilemma undervejs i undersøgelsesprocessen (Kofoed & Kousholt, 2011), da det var et særligt fokuspunkt hos forskeren at undersøge fænomenet samtalegrupper for børn med skilte forældre ud fra deres egne perspektiver. Formålet var således at blive klogere på, hvordan børnene og de unge selv skaber mening i deres deltagelse i en samtalegruppe. En særlig pointe hos skilsmisse-forskerne Birnbaum og Saini (2012) er netop, at børns perspektiver på skilsmisse oftest bliver formidlet af enten professionelle eller af forældrene, hvilket betyder, at børnenes stemmer er underrepræsenterede inden for feltet. Dette akkumulerede flere forskningsetiske overvejelser og inspirerede ambitionen om at bringe børnenes egne perspektiver frem i forskningsprojektet (Rose, 2020). Til trods for at børns perspektiver er kommet i større fokus i forskningen generelt (Alminde, 2021; Christensen & James, 2008; Gulbrandsen et al., 2014; James et al., 1998; Warming, 2020), var det også vigtigt at bringe deres stemmer frem i nærværende projekt for at undgå at reproducere tidligere forskning på feltet. Dette standpunkt betyder, at man ser børn som sociale aktører, der er i stand til at bidrage med viden og erfaringer om deres eget sociale hverdagsliv (Alminde, 2021; Kousholt, 2011; Gulbrandsen et al., 2014; Højholt & Kousholt, 2018; Rose, 2021a; Warming, 2019b, 2020).

Et af de dilemmaer, der kom til syne i skilsmisseprojektet, var at gruppelederne ofte havde ideer om, hvad børnene skulle tale om for at lære at håndtere deres svære følelser. Men disse tematikker blev ofte præsenteret som en form for top down-præmis, hvor børnene og de unge ikke blev spurgt til råds. Følgende episode udspiller sig i en samtalegruppe på en skole, hvor gruppelederen Louise finder det vigtigt, at børnene taler om, hvordan det er for dem, at deres forældre har fået en ny kæreste. Louise undersøger således ikke, om børnene har behov for at tale om denne tematik, eller om det er hendes forståelse af, at det er vigtigt for børn at tale om og dele deres svære følelser i samtalegruppen.

Louise lægger skilsmisseøen frem på bordet (et billede af en ø, med en masse havne, der repræsenterer forskellige tematikker, børnene skal tale om) og siger, ”Vi har talt om savn, og når mor og far flytter fra hinanden. Nye kærester har vi ikke talt så meget om”.

Alma udbryder straks: ”Ingen ville snakke om det.” Alma refererer til en tidligere episode, hvor Louise præsenterede dem for et spørgsmål om, at

det er vigtigt at tale om de nye kærester. Her sagde børnene nej til at tale om forældrenes nye kærester eller forblev tavse.

I denne sekvens blev børnenes stemmer ikke respekteret eller blev overrulet, da Louises intention var at få dem til at tale om forældrenes nye kærester. På trods af at børnene allerede tidligere havde udtryk, at de ikke ønskede at tale om denne tematik, blev det alligevel trumfet igennem af gruppelederen i forsøget på at gøre en god gerning (Pettersvold & Østrem, 2012). Ønsket om at hjælpe og støtte børnene i deres (sorg)proces kunne derfor godt analyseres frem i ovenstående episode. Analysen kunne ligeledes pege på, at professionelle (mere eller mindre bevidst) påtager sig en omsorgsrolle (Winther-Lindqvist, 2023), hvor de søger at 'løse' eller 'fjerne' de ubehagelige oplevelser hos børnene. Disse forståelser kobler sig til formålet med samtalegrupperne, hvor børnene skal lære at håndtere deres svære følelser (Rose & Suhr, 2023). Men det at gøre godt eller at yde omsorg (Pettersvold & Østrem, 2012) bliver i denne situation vigtigere end at lytte til børnenes egne stemmer og reelle behov. Så hvad stiller vi op, når vi som forskere får indsigt i eller viden om, at der i praksis arbejdes imod intentionen om at hjælpe børn? Eller når børnene ikke kan genkende de meningstilbud, som de får præsenteret i en professionel indsats?

Umiddelbart kan det være svært som forsker at træffe beslutninger af partikularistisk karakter – her og nu – *in situ*, når vi opdager, at der er forhold, vi er nødt til at reagere på. Da det bliver tydeligt, at børnenes stemmer ikke (altid) blev lyttet til eller taget alvorligt, stiller det én som forsker i et forskningsetisk dilemma. For på den ene side stod børnene og de unges perspektiver centralt som en forskningsetisk præmis i projektet, og på den anden side havde de professionelle muligvis ikke selv indsigt i, at de til tider ikke lyttede til disse perspektiver, men mere var optagede af intentionen om at hjælpe – på særlige måder. Derfor blev det besluttet at undersøge børnenes egne oplevelser af at tale om særlige (ubehagelige) tematikker i gruppekonteksten for at blive klogere på deres forståelser af at leve med skilsmisse som et livsvilkår. Med inspiration fra Petersen (2020, s. 159-160) var det netop vigtigt at tage højde for, at projektet ikke medvirkede til at forstærke stigmatisering af de deltagende børn og unge. Derfor blev alle børn i grupperne inviteret til at deltage i et børneinterview, og 23 børn takkede ja (mere om dette se Rose, 2020). Der blev indhentet samtykke fra forældre og børn (procedural forskningsetik) på baggrund af et brev, der blev sendt ud med information om forskningsprojektet og dets formål (se også Rasmussen, 2011; Tracy, 2011). Interviewene fandt sted i gruppe lokalerne, som børnene var bekendte med, og de mødte forskeren, som introducerede dem grundigt til formålet med interviewet. Forskeren spurgte børnene, om de ville give tilladelse til, at interviewene

måtte anvendes i undersøgelsen både mundtligt og skriftligt. Desuden var det væsentligt som forsker at sørge for at spørge ind til, om børnene og de unges udsagn var blevet opfattet og forstået korrekt, om noget manglede at blive sagt, eller om de var i tvivl om spørgsmålene. De blev desuden informeret om, at de kunne trække deres bidrag tilbage. I interviewene med børnene blev det undersøgt, hvordan de havde det med at skulle tale om tematikker i samtalegruppen, som de ikke har lyst til, som f.eks. forældrenes nye kærester.

Maja siger: ”Det er ikke sjovt. Altså, hvis nu man sådan tænker over det, så er det nogle gange ikke så rart.” Emilie fortsætter: ”Nogle gange. For nogle gange handler det ligesom om noget, man måske ikke har lyst til at fortælle om. F.eks. forældrenes kærester ... eller et eller andet, man havde det skidt med, så ville man være bange for, at nogle ville grine eller et eller andet.”

Som Pettervold og Østrem (2012) skriver, kan der opstå en asymmetri mellem ønsket om at hjælpe andre – her børn i skilsmisse – og behovet for at modtage hjælpen *på den måde*. Dette nuancerer de to norske forskere Ulvik og Gulbrandsen (2015), når de beskriver måden, hvorpå professionelle opfordrer børn til at taler om deres svære følelser.

“[the] questions of how to talk with children in professional practices, what to talk about, and why the children should talk with the professionals – these are aspects of professional practices that are highly intertwined. For the professionals, developing communication skills remains a continual challenge where their practice involves interacting with children. In training programs, however, communication skills are often dealt with in a generalized and technical way. The attention is more directed at the how-question: how to talk with children, and less to the content of the communication, i.e., what the professional and the child should talk about.” (Ulvik & Gulbrandsen, 2015, s. 212)

Ulvik og Gulbrandsen sonderer mellem, hvordan man taler med børn, og selve indholdet af kommunikationen i grupperne. For som eksemplerne med Maja, Emilie og Alma viser, er den velmenende intention om, at det er vigtigt at få talt om svære tematikker som forældrenes nye kærester, vigtigere end at lytte til de behov og ønsker fra dem, der modtager hjælpen. Det er i det spændingsfelt godhedsmagten opstår.

Undervejs i undersøgelsesprocessen var der flere eksempler på, at børnenes stemmer ikke blev hørt. Det startede en forskningsetisk refleksionsproces over, hvordan det stiller de professionelle, der arbejder på at hjælpe børn i skilsmisse. De har ikke nødvendigvis den viden, der gør, at de kan inddrage børnenes perspektiver på andre måder. Bøttcher et al. (2018) er optagede af, hvis perspektiver vi solidariserer os med i forskningen, hvilket også var vigtigt at være klar over i vores forskningsprojekter. Svaret er: alle vores informanter. De professionelle perspektiver er lige så gyldige som børnenes. Derfor var det vigtigt at bringe deres stemmer i spil for også at forstå børns deltagelse i samtalegrupperne. De professionelle blev således inviteret til løbende meningsudveksling og refleksioner af deres perspektiver og til at deltage i et afsluttende fokusgruppeinterview, hvor forskellige dilemmaer og modsatrettede oplevelser blandt børn og voksne blev drøftet. Her blev der skabt et rum, hvor det var muligt at diskutere de dilemmaer, der kom til syne i grupperne. Blandt andet blev der præsenteret forskellige eksempler fra forløbet i grupperne, som de professionelle fik mulighed for at reflektere over og udfolde deres (faglige) perspektiver på. Forskeren fik således arbejdet med at håndtere de forskellige forskningsetiske dilemmaer – af både procedural og partikularistisk karakter – undervejs i forskningsprocessen i samarbejde med informanterne i praksis, hvilket bliver udfoldet i næste afsnit.

Skolens rolle og (sorg)gruppeledernes kompetencer

De grundlæggende antagelser om skolen som det rette sted at etablere sorg- og skilsmissegrupper, hvor deling af svære følelser kan foregå, viser sig at være etableret som ”sund fornuft” i det danske samfund (Rose, 2020; Suhr, 2021). Her eksemplificeret ved at lave nedslag i artikler i f.eks. fagbladet ”Folkeskolen”:

”Skolerne er i stand til at finde de børn, som har brug for hjælp, og dermed også de børn, hvis forældre ikke selv opsøger hjælp. Børnene er i trygge rammer, og deres sorggruppeledere er nogle af de voksne, som er på skolen i forvejen. Derfor er skolen et ideelt sted at tilbyde sorggrupper.” (Aisinger, 2008).

”Hun fik lov til at tage en uddannelse på Center For Familieudvikling og fik sat gang i et pilotprojekt, hvor børn fra skilsmissehjem i skoletiden bliver taget ud af undervisningen to timer om ugen og sammen med op til syv andre elever får mulighed for at sætte ord på de ting, som kan være svære, når man deler sit liv mellem to hjem. Det betyder ikke noget, om eleven lige har fået at vide, at forældrene skal skilles, eller om det er fem år siden, hjemmet blev splittet op.”

(Trier, 2017)

I citaterne fremgår en antagelse om, at det er ”sund fornuft”, at skolen bliver en central aktør i forhold til at hjælpe børnene ved at tilbyde lokalt forankrede indsatser, hvor de kan dele svære følelser om tab ved død og skilsmisse med andre. Dette ud fra devisen, at det er naturligt at tale om følelserne med velkendte voksne, og at skolen udgør en tryk ramme for deling af svære livssituationer. Vi oplevede begge to, at vores undersøgende spørgsmål om, om skolen også er et trygt (nok) sted for børn at udtrykke og håndtere potentielle svære følelser, blev modtaget med undren. For intentionen blandt de professionelle er reelt at hjælpe børn i svære livssituationer i skolekonteksten, hvilket vi kommer og stiller spørgsmål ved. Det betød, at det kunne opfattes, som om vi udfordrede gruppelederens intentionen om at hjælpe børn (godhedsmagt). Vores spørgsmål omkring samtalegruppernes placering kunne forstås, som om vi forholdt os kritisk til de professionelles kompetencer og intentioner med selve indsatsen. Vi fornemmede således, at vi stod over for et forskningsetisk dilemma, som vi valgte at forfølge og undersøge nærmere. Derfor inviterede vi til, at de professionelle fik mulighed for at fortælle om deres faglige refleksioner omkring samtalegrupper i skolen samt skolens rolle og kompetencer som gruppeledere. Følgende eksempel viser en gruppeleders etiske refleksioner om kompetencer mht. at lede sorggrupper:

”Og det gjorde, jeg fik mig nogle overvejelser over, om vi var dygtige nok, om dem, der skulle være sorggruppeledere, eller ... om vi rent faktisk var dygtige nok. Men da vi var på sorggruppe-kurser hos [NGO], blev vi jo overbeviste om, at det handler om at tale med børn og turde tale om det, der er svært. At turde tale om noget, som i virkeligheden gør nogen kede af det. Og når man først havde lært af det, så syntes jeg, at så var det meget naturligt at have på skolen. [I] starten havde jeg klart nogle etiske overvejelser i, om vi gik for langt. Altså, jeg har også været rørt af det der med, om vi går for langt ind i noget, der egentlig er terapi, eller vi går for langt ind i noget, der er familiens privatsfære. Det har jeg så lært af [sorggruppeleders navn], at det gør vi ikke, fordi vi skal turde spørge, og vi kan ikke spørge om noget, der gør folk mere kede af det, end de er i forvejen.”

(Suhr, 2021, s 195).

Informanten udtrykker nogle etiske overvejelser om egne kompetencer i forhold til opgaven, hvilket peger ind i et etiske dilemma i forhold til, om sorggruppelederne er rustet til at varetage den komplekse opgave i sorggrupperne. Informanten diskuterer

med sig selv, om de som sorggruppeledere faktisk går for langt i opgaven med at hjælpe børn i sorg, når det nærmer sig en terapeutisk præmis, hvilket de ikke er klædt på til fagligt at håndtere. Her anvender informanten det, Pettersvold og Østrem (2012) kalder for gode argumenter af faglig karakter i stedet for godhedsargumenter. I følgende citat forholder en anden informant sig anderledes til opgaven som sorggruppeleder:

”Det kræver ikke, at du er psykolog eller psykiater, nej, det kræver, at du er et medmenneske. Det er jo sådan, det er jo vores slagord. Det kræver ikke, at du er overmenneske, det kræver bare, at du er medmenneske.”
(Suhr, 2021, s. 154-155).

Ifølge informanten, som det fremhæves i citatet, handler kompetencerne som sorggruppeledere mest af alt om at udvise medmenneskelighed og påtage sig rollen som ansvarlig voksen i forbindelse med arbejdet med børn, der er berørt af sorg. Man kan anskue det som et godhedsargument, eftersom det er svært at erklære sig uenig i, at medmenneskelighed og ansvar er centralt i at have med børn at gøre. Medmenneskelighed og ansvar taler i et alment menneskeligt omsorgsperspektiv som argument for etablering af gruppetilbud på skolerne. Dermed risikerer skoler, som ikke tilbyder sorggrupper, at blive opfattet som institutioner, der svigter børn, der lider af sorg, og som mangler tilstrækkelig medmenneskelighed og dermed ikke yder børnene omsorg.

Når vi zoomer ind på forskellige empiriske fund i vores respektive ph.d.-afhandlinger, får vi øje på etiske perspektiver omkring forståelsen af omsorgskompetencer (Tronto, 1993), vi som forskere bliver viklet ind i og må forholde os til. F.eks. kan grundlaget for etablering af sorggrupper og samtalegrupper i skolerne, hvor lærere og pædagoger hjælper børn med at sætte ord på svære følelser, umiddelbart anskues som en del af en samfundsmæssig omsorgsopgave, der bliver løftet, og hvor skolens personale yder omsorg i nære relationer til børnene i grupperne (jf. skolereformen). Men som vi tidligere har konkluderet (Rose & Suhr, 2023), så mangler der videnskabeligt grundlag for etablering af skolebaserede gruppetilbud. Desuden trækker mange af gruppelederne på terapeutisk inspirerede indsatser, der dog varetages af personale uden formel terapeutiske uddannelse. I yderste konsekvens bliver der ydet omsorg uden de komplekse færdigheder og kompetencer, som både Winther-Lindqvist (2023) og Tronto (1993) argumenterer for er nødvendige for at udføre omsorgsopgaver på en meningsfuld måde. Men hvor stiller det os som forskere, der har fået øje på disse indsigter i undersøgelsesprocessen. Vi diskuterede disse dilemmaer med vores vejledere samt andre forskere og fandt frem til, vi måtte stå ved at indtage en åben og

nysgerrig, men samtidig kritisk reflekterende position, også selvom det lagde et vis pres på os i forhold til sårbarhed mht. at formidle disse kritiske budskaber, eftersom vi har at gøre med et felt præget af godhedsmagt.

Vi stod ikke alene med hensyn til at have et kritisk blik på indsatser, der er forankret i gode intentioner, men som kan risikere at skabe negative eller sågar skadelige effekter. Flor og Kennair (2019) refererer til forskning, der indikerer, at børn og unge er særligt følsomme over for negative oplevelser og traumer. Inspireret af Flor og Kennair var vi ligeledes optagede af, om det var muligt at anskue samtaler i grupperne som ”bivirkningsfri”. ”[talk] is never ‘just talk,’ it can be supportive, benevolent or it could be even directly harmful” (Ulvik & Gulbrandsen, 2015, s. 205). Det er et relevant perspektiv og rejser en berettiget opmærksomhed på, at der kan være børn, som potentielt kan være særligt sårbare i forhold til det følelsesmæssige indhold, de udsættes for i gruppeforløbet. Indhold, der kan handle om højkonfliktuelle skilsmisser, langvarig terminal sygdom, pludselig død, selvmord m.v. Det faktum, at samtale- og sorggrupper i skoleregi trækker på terapeutiske metoder, peger ind i en gråzone om ansvar for eventuelle negative effekter af interventionerne. Som forskere fik vi netop blik for flere partikularistiske etiske dilemmaer mht. magt og forholdet mellem barn/voksen, potentielt skadelige effekter af samtaleinterventioner, lærer/pædagog og elevrelationen og børns muligheder for at sige nej til deltagelse i skolernes gruppetilbud. Der kobler sig en magt til, at det er skolens personale, der står for ledelse af gruppeinterventionen, og der er et magtperspektiv i, at det er skolens personale, der vurderer børns behov for at deltage i interventioner, der kredser om deling af svære livsoplevelser og følelser. Derfor undersøgte skilsmisseprojektet, hvordan børnene oplevede det at deltage i en samtalegruppe i skoleregi, hvor gruppelederen kunne være deres egne lærere eller pædagoger. Mange børn gav udtryk for, at gruppelederne i samtalegrupperne besidder en problematisk dobbeltrolle (Rose & Ness, 2023). Søren og Michael viser her, at de er enige om, at der er grænser for, hvad de vil sige til deres lærere i samtalegruppen:

Michael: Det (følelser forbundet med forældrenes skilsmisse) er ikke noget, vi ville fortælle vores lærere.

Søren: Jeg ville ikke gøre det.

Michael: Jeg har ikke lyst til at tale med dem
(Rose & Ness, 2023, s. 6)

Lærerne indtager en dobbeltrolle, hvor de både varetager interventionen i samtalegrupperne og desuden underviser dem i dansk eller matematik. Det betyder

helt konkret, at de både skal bedømme børnene fagligt og samtidig skal invitere til fortrolige samtaler i gruppen (denne diskussion, se Rose & Ness, 2023). Josephine viser i følgende citat, at hun oplever, at det er svært at stole på sine lærere.

”Jeg har forsøgt at tale med min lærer, men jeg stoler ikke rigtig på hende.
[Jeg] har svært ved at tale med dem (lærerne), når der er noget galt.”
(Rose & Ness, 2023, s.7)

I citaterne bliver det tydeligt, at det ikke er nemt for Josephine og andre gruppedeltagere at tale med deres lærere om deres skilsmisseoplevelser og følelser i en skolekontekst. Tanken om, at børnenes private følelser deles i offentlige kontekster, gør det svært for dem at se det som en hjælp. Vi fandt ud af i løbet af forskningsprocessen, at der ikke var særligt meget fokus på dette dilemma blandt gruppelederne. Den etiske fordring synes derfor yderst aktuell og relevant, når der er tale om asymmetriske relationer mellem omsorgsgiver og omsorgsyder som i denne kontekst, hvor gruppetilbuddene er etableret i skoleregiet. Der tilføjes således en ekstra etisk dimension, der handler om asymmetrien i rollerne elev/personale på skolen (Rose & Ness, 2023). Forstået på den måde, at børnene bliver tilbudt hjælp af den voksne, der også er personale på skolen. I henhold til begrebet godhedsmagt er en af pointerne, at godhedsgiveren kan komme i en gunstig subjektposition, og modtageren får produceret subjektivt på den godes præmis (Loga, 2005 s. 321). Det er en dynamik, som vi finder særlig relevant, fordi modtageren af en omsorgsydelse i ethvert forhold, der er defineret som en omsorgsrelation, er den sårbare part (Tronto, 2009). Det vil sige, at godhedsgiveren, der i denne kontekst er skolens personale, kan få en dobbelt position over for barnet, der er modtager af omsorgstilbuddet. Barnet kan risikere at komme i en form for taknemmelighedsgæld over for omsorgsgiveren, hvilket rummer etiske dilemmaer i forhold til barnets mulighed for at sige nej til at deltage. Det empiriske materiale viser med kun få undtagelser, at (sorg)gruppeledere på forskellig vis har mødt børn, der ikke har følt sig komfortable med at deltage i (sorg)grupper (Rose & Ness, 2023). Nogle børn udviste manglende interesse for at deltage, mens andre udtrykte ønske om at afbryde deres deltagelse efter de første møder (Suhr, 2021). Der er også tilfælde, hvor børn af varierende årsager ikke har integreret sig i (sorg)grupperne.

På baggrund af denne viden ønskede vi åbent at fremlægge de etiske dilemmaer og modsætningsfyldte oplevelser, så vi kunne diskutere dem sammen som forskere og gruppeledere. Det ene projekt blev afsluttet med et fokusgruppeinterview, hvor gruppelederne blev præsenteret for de forskellige dilemmaer, der var kommet til syne

undervejs i forskningsprocessen. Følgende empiriudsnit er et eksempel på et dilemma, der blev fremlagt til diskussion:

Placeringen på skolen – i skoletiden og tæthed til læreren – fordele og ulemper

Umiddelbart ser det ud som, at børnene er glade for, at børnegrupperne ligger på skolerne. De finder tryghed i, at de kender lærerne (ved hvem I er) - på den anden side giver mange af børnene udtryk for, at det kan være (det er) for tæt på, hvis det er deres egen klasselærer, der er gruppeleder. Så har de ikke lyst til at gå i gruppen. Hvad tænker I om det? (Rose, feltnoter, marts 2018)

Der opstod en spændende diskussion, hvor alle fik mulighed for at komme med deres faglige perspektiver på de forskellige dilemmaer. Gruppelederne fik således indsigt i de tanker, refleksioner og spæde analyser, der lå til grund for de præsenterede empiriske dilemmaer. Mange gruppeledere blev overrasket over børnenes oplevelser og perspektiver i de præsenterede dilemmaer, og de var åbne over for at få mere viden og indsigt i disse problematikker. Samtidig fik de mulighed for at komme med deres faglige perspektiver på disse modsætninger og dilemmaer. Gruppelederne ytrede et ønske om at forbedre praksis i grupperne, og de lyttede til hinandens perspektiver og ideer, der kunne være med til at kvalificere indsatserne på et fagligt grundlag. Igennem nuanceringer af gruppeledernes forståelser og forhandlinger i diskussionerne blev forskningsprojektet yderligere nuanceret og viste således også, hvilke muligheder der kan opstå, når man som forsker inviterer til åben dialog og fælles refleksion af etisk karakter.

I det andet projekt var de metodologiske overvejelser omkring inddragelsen af informanter udformet således, at de fik transskriptionerne tilsendt, hvilket gav mulighed for at gennemgå materialet, identificere passager de ikke ønskede inkluderet i analysen, og trække hele interviewet tilbage fra undersøgelsen i overensstemmelse med det indhentede samtykke. De færdige analyser blev dog ikke udforsket eller valideret med informanterne. Denne beslutning var baseret på en metodologisk tilgang, der prioriterede analytisk autonomi frem for et medforskerperspektiv. Forskningsintegriteten blev således vurderet som bedst sikret ved at opretholde en uafhængig akademisk fortolkning funderet på teoretisk og metodologisk stringens.

Vi har løbende forholdt os til de forskningsetiske dilemmaer (både af partikularistisk og procedural karakter), der er opstået undervejs i forskningsprocessen, hvilket har givet gruppelederne mulighed for at udforske nye sider af deres egen praksis.

Konklusion

Som vi har tydeliggjort igennem forskellige eksempler fra vores forskning, så er etik og godhedsmagt tæt forbundne. Især når det kommer til forskning og/omkring pædagogiske indsatser eller handlinger, der sigter mod at gøre godt i verden. Godhedsmagten indkapsler således den autoritative indflydelse, der opstår ved ønsket om at gøre godt. På et metaniveau kan man tale om, at godhedsmagten stræber efter at fremme specifikke perspektiver og positive resultater ud fra godhedsargumenter, der kan være svære at modsætte sig eller være uenige i.

Vores forskning har udfoldet sig inden for et særligt felt, hvor den gode intention om at hjælpe børn i svære livssituationer møder bred folkelig, politisk og professionel støtte samt opbakning. For ingen børn skal stå alene i en sorg eller i en skilsmisse. Dette argument, der er forankret i gode intentioner, har resulteret i et øget fokus på at hjælpe børn, der befinder sig i denne livssituation, ved at fremme etableringen af samtale- og sorggrupper i de danske skoler. Dette placerer vores forskerposition midt i et felt præget af stærke interesser, der på forskellige måder arbejder for at fremme det gode (via gruppeindsatser). Men hvor også politiske, økonomiske og sociale interesser og hensyn spiller ind. Derfor er dette forskningsfelt en dynamisk arena, hvor forskellige mikro- og makroetiske perspektiver skal balanceres.

Som forskere har det været essentielt for os at inkorporere både procedurale og partikularistiske etiske hensyn i vores arbejde. Vi har bestræbt os på at følge klare retningslinjer og sikre overholdelse af grundlæggende forskningsetiske procedurer samtidig med, at vi løbende har reflekteret over de etiske implikationer af vores forskning og adresseret disse etiske udfordringer i konkrete partikularistiske overvejelser. Vi har erfaret, at forskning indebærer en kontinuerlig etisk refleksionsproces over vores position, vores forpligtelser og de potentielle konsekvenser af vores handlinger, for at sikre en ansvarlig og troværdig forskning.

I artiklen har vi præsenteret empiriske nedslag med eksempler på forskningsetiske dilemmaer, overvejelser og perspektiver, som knytter sig til vores forskning inden for et domæne præget af godhedsmagt. Magt fremstår som en kompleks og ofte ambivalent kraft, og vi har erfaret, at magt og ambivalens i forskerpositionen er et komplekst fænomen, der kræver nøje analyse. Som det fremgår af de empiriske eksempler, vi har præsenteret og diskuteret i artiklen, har vi stået over for forskellige udfordringer og dilemmaer i vores forskningsprocesser. Vi har været i vildrede og skullet balancere forskellige forhold, som f.eks. hvilke stemmer der fik plads i forskningen, åbne op for diskussion af dilemmaer i grupperne eller åbne op for spørgsmål til informanter, der ud fra et godt hjerte er overbeviste om, at sorg- og

samtalegrupper er det rette tilbud for alle børn. Vi har som forskere undervejs i forskningsprocessen fået et større blik for, at godhedsmagten viste sig i ”godhedsargumenter”, der skaber snævre perspektiver for, hvordan det er muligt at være et barn i sorg eller i skilsmisse. ”Godhedsargumenter” adskiller sig fra ”gode argumenter”, der i højere grad rummer åbne, kritiske og (muligvis) konkurrerende synspunkter, hvilket til en vis grad synes at blive overset, glemt eller undervurderet.

Referencer:

- Aadland, E. (2000). *Etik - dilemma og valg* (red.). Dansk Psykologisk Forlag.
- Aisinger, P. (2008). *Sorggrupper i folkeskolen er en succes*. Hentet fra <https://www.folkeskolen.dk/55165/sorggrupper-i-folkeskolen-er-en-succes>
- Alminde, S. (2021) Børneperspektiver i familieretlige sager— Tilblivelse, positionering og inddragelse. PhD dissertation. Roskilde University. Institut for Samfundsvidenskab og Erhverv.
- Baarts, C. (2015). Autoetnografi. I S. Brinkmann & L. Tanggaard (red.), *Kvalitative metoder - En grundbog* (2. udgave, s. 196-180). København: Hans Reitzels Forlag.
- Baarts, C. (2005). Vidensbidraget – Mellem fakta og subjektivitet. I C. Baarts & H. Fredslund (red.), *Perspektivet – Kvalitativ forskning i arbejdsmiljø og arbejdsliv*. København: Arbejdsmiljøinstituttet.
- Baird, S.L. og Alaggia, R. (2019). Trauma-Informed Groups: Recommendations for Group Work Practice. *Clinical Social Work Journal*, 49(1), 10-19.
- Birkler, J. (2019). *Etik: en grundbog* (1. udgave.). Kbh.: Munksgård.
- Birnbaum, R. og Saini, M. (2012). A scoping review of qualitative studies about children experiencing parental separation. *Childhood*, 20, 260–282
- Brinkmann, S. (2012). *Kvalitativ udforskning af hverdagslivet*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Brinkmann, S. (2010). *Det diagnosticerede liv. Sygdom uden grænser*. Aarhus: Klim.
- Brinkmann, S. (2010a). Etik i en kvalitativ verden. I S. Brinkmann & L. Tanggaard (red.), *Kvalitative metoder - En grundbog* (s. 429-445). København: Hans Reitzels Forlag.
- Bøttcher, L., Kousholt, D. og Winther-Lindqvist, D. (red.) (2018). *Kvalitative analyseprocesser—med eksempler fra det pædagogisk psykologiske felt*. Samfundslitteratur.
- Carlsen, L.T. (2018). Forskningsetik i praksis. I S.P. Olesen & M. Monrad (red.), *Forskningsmetode i socialt arbejde* (s. 253-272). København: Hans Reitzels Forlag.
- Center For Familieudvikling (2014). *Delebørn—hele børn*. Egmont Fonden, Denmark.
- Center For Familieudvikling (2024). Børnegruppeuddannelsen//Skolen. Hentet på <https://www.familieudvikling.dk/uddannelse-i-arbejdet-med-skilte-familier/boernegruppeleder/>
- Christensen, P. og James, A. (2008). *Research with Children— Perspectives and Practices*. Falmer Press, London, UK
- Dencker, A. (2012). *Sorggrupper i skoler. En evaluering af børns udbytte*. Kræftens Bekæmpelse, Projekt OmSorg, København Ø.
- Dencker, A. (2008). *Evaluering af pilotprojekt: Sorggrupper i skoler*. Kræftens bekæmpelse, Projekt OmSorg.

- Ellis, C., Adams, T.E. og Brocner, A.P. (2011). Autoethnography: An Overview. *FQS Forum: Qualitative Social Research*, Vol. 12, No. 1, Art. 10.
- Gulbrandsen, L.M., Østensjø, S. og Seim, S. (2014). *Barn av profesjonsutøvere: et samarbeidsprosjekt*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gulløv, E. (2016). Følelshåndtering i et sosialhistorisk perspektiv. *Dansk Sociologi*, 27, 177–189.
- Haavind, H. (red.) (2001). *Kön og Tolkning – Metodiska möjligheter i kvalitativ forskning*. Stockholm: Natur og Kultur.
- Howitt, D. (2019). *Introduction to Qualitative Research Methods in Psychology* (4 udg.). Harlow: Pearson Education Limited.
- Højholt, C. og Kousholt, D. (2018). Children participating and developing agency in and across various social practices. I Fleer, I.M. og van Oers, B. (eds.), *International Handbook of Early Childhood Education*. Roskilde: Springer, pp. 1581–1597
- Illouz, E. (2007). *Cold Intimacies. The Making of Emotional Capitalism*. Malden, MA: Polity Press.
- James, A. (2007). Giving voice to children's voices: practices and problems, pitfalls and potentials. *American Anthropologist*, 109, 261–272.
- James, A., Jenks, C. og Prout, A. (1998). *Theorizing Childhood*. Cambridge, UK: Polity Press.
- Johansen, M.B. (2018). Etisk afgørende øjeblikke – en pragmatisk-dualistisk forskningsetik. *Studier i pædagogisk filosofi*, 6(2), 58-72.
doi:10.7146/spf.v6i2.25894
- Jordan, J.R. og Neimeyer, R.A. (2003). Does grief counseling work? *Death Stud*, 27(9), 765-786. doi:10.1080/713842360
- Kennair, L.E.O. og Flor, J.A. (2019). Skadelige samtaler—myten om bivirkningsfri terapi. Oslo: Tiden Norsk Forlag.
- Kofoed, J. og Kousholt, D. (2011). Etiske fordringer og multiple temporaliteter, *Nordiske Udkast*, temanummer om Etik, 1-2, 2011.
- Kræftens Bekæmpelse (2023): Grundlæggende sorggruppelederkursus Hentet på <https://www.cancer.dk/boern-unge/omsorg-fagfolk/kurser/sorggruppelederkurser/>
- Kvale, S. og Brinkmann, S. (2008). *Interview. Introduktion til et håndværk*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Loga, J.M. (2003). Godhetsdiskursen. I L. Berge, S. Meyer & T.A. Trippstad (red.), *Maktens tekster* (1. utgave, 1. opplag. udg., s. 62-80). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Loga, J.M. (2005). *Godhetsmakt. Verdikommisjonen – mellom politikk og moral*. (ph.d.), Bergen: Universitetet i Bergen.
- Løgstrup, K.E. (1956/2010). *Den etiske fordring*. Århus: Klim.

- Løppenthin, R.D. og Nordahl, C. (2017). Ny analyse: Kræftens Bekæmpelse er Danmarks mest magtfulde ngo. Hentet fra <https://www.altinget.dk/artikel/ny-analyse-kraeftens-bekaempelse-er-danmarks-mest-magtfulde-ngo>
- Meyer, S. (2003). Som det står skrevet. I L. Berge, S. Meyer og T.A. Trippestad (red.), *Maktens tekster* (1. udgave, 1. oplag, udg., s. 9-15). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Pedersen, O. og Laursen, J. (2016). "Stop - ro på - tænk!" Normativitet og selvkontrol i statens arbejde med børn og indsatte. *Dansk Sociologi*, Nr. 3-4/27. årg. 2016.
- Personlig kommunikation (2017, 3. juli). [Forskningsetisk rådgivning].
- Pettersvold, M. og Østrem, S. (2012). *Mestrer, mestrer ikke: jakten på det normale barnet*. Res Publica.
- Rasmussen, K. (2011). Børns deltagelse og børneforskerens etiske dilemmaer. *Nordiske Udkast*, Årgang, 39, 8–23.
- Richardson, J.T.E. (eds.) (1996). *Handbook of Qualitative Research Methods for Psychology and the Social Sciences*. BPS Books. The British Psychology Society, UK.
- Rose, P. (2021). 'At lede efter Klumpen'—Et analytisk afsæt til at udforske følelshåndtering for børn i skilsmisse. *Nordiske Udkast*, Syddansk Universitetsforlag.
- Rose, P. (2021a). 'Det er sjovt, hvor forskellige man er, selvom man er ens med sin skilsmisse'—En undersøgelse af børns oplevelser med samtalegrupper for skilsmissebørn. Volume 39. *Forskning om barn og barndom i Norden, Barn*, pp. 105–120.
- Rose, P. (2020). *Samtalegrupper for børn med skilte forældre. Socialrepræsentations teoretiske analyser af samtalegrupper på danske skoler*. PhD-afhandling. Aarhus Universitet, DPU, Danish School of Education, Aarhus, Danmark
- Rose, P. og Suhr, A. (2023). Samtalegrupper for børn og unge i sorg eller skilsmisse – en international litteraturgennemgang af skolebaserede interventioner. *Barn*, 41(4), 7–27. <https://doi.org/10.23865/barn.v41.5482>
- Rose, P. og Winther-Lindqvist, D. (2021). Analysing professionals' social representations and defensive tactics when legitimising conversation groups in schools. *Papers on Social Representations*, 30, 1–28
- Skovdal, M. og Cornish, F. (2015). *Qualitative research for development: a guide for practitioners*. Rugby: Practical Action Publishing Ltd.
- Skyggeboern (2024). *Vi er skyggeboern*. Hentet på <https://skyggeboern.dk/om-skyggeboern>
- Skyggeboern (2024a). Kurser og foredrag. Hentet på <https://skyggeboern.dk/kurser-foredrag>
- Suhr, A. (2021). Sorggrupper i de danske skoler. En socialpsykologisk undersøgelse af grundlæggende antagelser bag etablering af sorggrupper for elever i danske

- skoler. PhD-afhandling. Aarhus Universitet, DPU, Danish School of Education, Aarhus, Danmark
- Suhr, A. (2021a). Sorg i et institutionelt perspektiv – sorggrupper i de danske skoler. I: Petersen, A. & Brinkman, S. (red.) *Menneskets sorg: et vilkår i forandring*. Aarhus: Klim, s. 211-233
- Tracy, S.J. (2010). Qualitative Quality: Eight “Big-Tent” Criteria for Excellent Qualitative Research. *Qualitative Inquiry*, 16(10) 837–851
- Trier, M.B. (2017). *Skilsmissegrupper på skolen gør en forskel*. Hentet på <https://www.folkeskolen.dk/borneliv-rodovre-kommune-skolen-i-samfundet/skilsmissegrupper-pa-skolen-gor-en-forskel/590457>
- Tronto, J. (1993). *Moral Boundaries—A Political Argument for an Ethics of Care*. New York: Routledge.
- Ulvik, O.S. og Gulbrandsen, L.M. (2015). Exploring children's everyday life: An examination of professional practices, *Nordic Psychology*, 67:3, 210-224.
- Ulvik, O.S. (2015). Talking with children: Professional conversations in a participation perspective. *Qualitative Social Work*, 14(2), 193-208.
- Undervisningsministeret (2014). Bekendtgørelse af lov om folkeskolen, LBK nr 665 af 20/06/2014, kapitel 11, §57. Retsinformation. <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2014/665>
- Warming, H. (2019b). *Inddragelse og deltagelse*. Socialpædagogernes Landsforbund Fagligt Selskab Om Udsatte Børn og Unge, 1–3.
- Warming, H. (2020). Childhood prism research: an approach for enabling unique childhood studies contributions within the wider scholarly field. *Children's Geographies*, 20, 284–296.
- Winther-Lindqvist, D. (2023). *Omsorg i pædagogisk arbejde*. København: Hans Reitzels Forlag.